

KIRJAT

"OLEN LAKANNUT GOOGLAAMASTA NIMEÄNI" JA MUTTA FEMINISTISIÄ HUOLIA

Minja Koskela: Ennen kaikkea feministi. Karisto, 2019.

JOS AIOT KERTOA jollekulle, että hänen maailmankatsomuksensa perustuu illuusion, tee se niin kohteliaasti ja kärsivällisesti kuin pystyt. Älä kuitenkaan tingi vaatimuksesta, että hänen on esitettävä perustelunsa selkeästi ja osallistuttava keskusteluun perusteluidensa pätevydestä. Miten muutoin päästään käsiksi totuuteen?

Koetan tässä kirja-arviossani noudattaa yllä olevaa ohjetta. Arvioin Minja Koskelan teoksen asiasisältöä kiinnittämättä huomiota kirjoittajan ikään, ihonväriin, sukupuoleen, painoindeksiin tai seksuaaliseen suuntautumiseen – vaikka Koskela monen nykyfeministin tavoin tämänkaltaisia piirteitä nostaakin esille. Aloitetaan empiirisestä kysymyksestä: mikä selittää sukupuolieroja?

ENNEN KAIKKEA KASVATUS

KUN TYTTÖ kanniskelee nukkevauvaa ja poika sohii miekalla, se voi johtua heidän saamastaan erilaisesta kasvatuksesta. Leikkien takana voi kuitenkin olla myös merkittävä vaistonkaltainen elementti. Kumpakaakaan vaihtoehtoa tai niiden yhdistelmää ei kannata sulkea pois. Seuraavissa sitaateissa Koskela tekee juuri näin, selittäen sukupuolieroja kasvatuksella. Vastaavia kohtia on kymmeniä pitkin kirjaa:

"Miehiä ja naisia kasvatetaan käsittelemään tunteita ja ottamaan emotionaalista vastuuta eri tavoin."

"Pienestä pitäen tytöt ja pojat kasvatetaan näyttämään tunteensa eri tavoin."

"Siinä missä pojille sanotaan, että miehet eivät itke, opetetaan tyttöjä lapsesta saakka sanoittamaan omia tunteitaan ja ottamaan toisten tunteet huomioon."

"Niinpä minä otin vastuun hänen tunteistaan säätelemällä omiani, kuten naisia usein opetetaan tekemään."

"...niin kauan kuin tyttöjä kasvatetaan ottamaan vastuuta kotona ja meistä tulee aikuisena miehiä ja naisia, jotka ovat sisäistäneet kasvatuksen heteronormit, muuttuvat ajankäyttötutkimuksen tulokset varsin verkkaisesti."

"Tunteista puhuminen on naisille vaatimus, mutta miehille sitä ei sallita."

Koskela myös toteaa, että miehet "saavat itkeä juuri sen verran kuin itkettää, sanoi patriarkaatti mitä hyvänsä". Hän siis alentavaan sävyyn vihjailee, että patriarkaatti (eli kuka?) toittotaisi miehenaluille, että "mies ei itke", ja että miehet siksi itkisivät naisia harvemmin. Tutkimusnäyttöä väitteen taakse hän ei esitä.

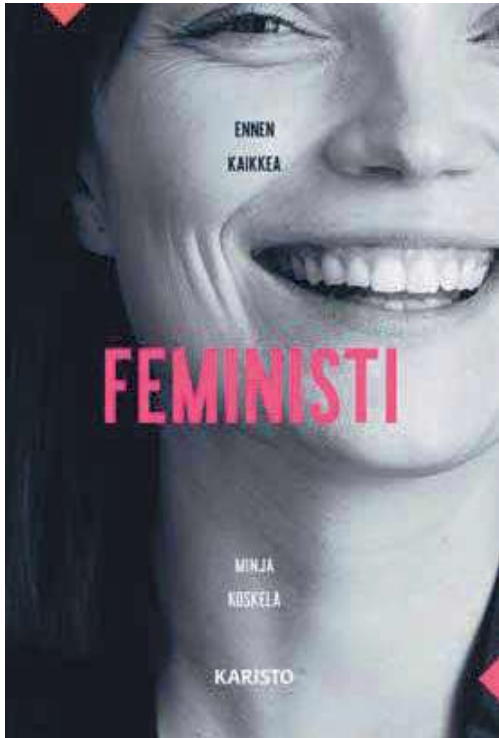
Koskelan pääviesti on, että jokin ulkopuolinen ja eritelemätön taho – "yhteiskunta", "normit", "patriarkaatti", "ympäristö" tai "ympäröivä yhteiskunta" – odottaa jotakin ja ihmiset siihen mukisematta alistuvat. Hypoteesi on puutteellinen, eikä tutkimus tue sitä. Olennaiset sukupuolierot ovat samanlaisia sellaisissakin kulttuureissa, joissa kasvatustavat ovat täysin erilaisia. Universaalit sukupuolierot ovat myös juuri sellaisia kuin evolutiivinen lajivertailu ennustaa niiden olevan.

Koskelan tulisikin selittää kaksi asiaa. Miksi biologia lakkasi vaikuttamasta ihmiseen? Ja miksi yhteiskunta ja kasvatusta silti saavat miehet ja naiset käyttäytymään biologian ennustamalla tavalla, aivan kuin luonnonvalinta olisi heidät suunnitellut? Toisin sanoen, kuka on kaiken takana ja miksi se joku niin rakastaa evoluutiota?

Valaiseva esimerkki ovat tytöt, jotka altistuivat kohdussa suurille testosteronimäärille. He leikkivät vähemmän hoivaleikkejä ja nujakoivat enemmän. Kasvatushypoteesin kannattajan tulisi selittää, miksi vanhemmat ja yhteiskunta ohjaavat tyttöjä hoivaan ja äitiyteen vain silloin, kun he ovat altistuneet tyypillisille hormoniannoksille.

Koskela jatkaa: "Feministien tavoite on, että miehet saisivat kasvaa ja toteuttaa mieheyttään heille sopivalla tavalla" ja että "mies voi jatkossakin käsitellä tunteitaan itsekseen, kunhan tietää itkemisen ja avautumisen olevan tarvittaessa hänelle sallittuja". Jää epäselväksi, miksi miehet piittäisivät siitä, salliiko "patriarkaatti" heille tunteiden ilmaisun vai ei. Eikö miehiä nimenomaan ollut kasvatettu niin, etteivät he välittäisi siitä, mitä muut ajattelevat? Koskela voisi myös kertoa, miksi "patriarkaattia" ylipäätään kiinnostaisi, itkekö joku vai ei.

Entä mitä Koskelan mukaan tarvitaan siihen, että miesten itkeminen tulisi sallituksi? Se kuulemma edellyttää "itsereflektion kautta tapahtuvaa kulttuurista muutosta", joka saattaa "tuntua radikaalilta, jopa pelottavalta". Harvalla on mitään itsereflektiota vastaan, omakohtainen pohdiskelu voi johtaa monenlaisiin muutoksiin. Feminismin versio muistuttaa kuitenkin katolista synnintunnustusta – sillä erotiikalla katolilaisuuteen, että armahdus on epävarmempi ja uusia syntejä keksitään koko ajan lisää. Varhaiset kansalaisoikeusfeministit

saattaisivat toki riemastua tiedosta, että feminismin huolenaiheet ovat muuttuneet tällaisiksi. Mutta mies- sukupuolen psykoterapeuttina esiintyminen olisi heille varmasti jo liikaa.

...EIKÄ KOSKAAN BIOLOGIA

BIOLOGIASTA Koskela kirjoittaa: ”Sukupuolten erojen perusteleminen pelkällä biologialla on yksinkertaistus, koska se jättää huomiotta sosiaalisen vuorovaikutuksen, kulttuuriset oletukset ja historiallisesti muotoutuneet käytännöt.” Virkkeessä on monta ongelmaa. Ensinnäkin biologia pyrkii löytämään selityksiä käyttäytymiselle. Biologian avulla ei siis voida ”perustella” käyttäytymistä. Toiseksi luonnonvalinta on muovannut myös niitä ihmismielen ominaisuuksia, jotka ohjaavat sosiaalisuuttamme ja vaikuttavat kulttuuriimme. Koskelan ylläpitämä kahtiajako biologian ja sosiaalkulttuuristen vuorovaikutusten välillä on siis virheellinen. Biologia pyrkii nimenomaan selittämään, miksi ihmiset reagoivat sosiaalisiin vuorovaikutuksiin siten kuin reagoivat.

Koskela jatkaa: ”Koska biologiasta ei voi vetää sosiaalisia johtopäätöksiä, on biologian vetäminen mukaan tasa-arvo- keskusteluun useimmiten tyhjä arpa.” Tässä Koskela koettaa ilmeisesti sanoa, että biologiset tosiasiat eivät sellaisinaan kerro, millaista sosiaali- tai tasa-arvopoliittikka yhteiskunnan tulisi harjoittaa. Tässä hän olisi oikeassa. Siitä, miten asiat ovat, ei voida päätellä sitä, miten niiden tulisi olla. Koskela kuitenkin vihjailee, että joku yrittäisi oikeuttaa epätasa-arvoa biologian avulla: ”Tällöin argumentti on, että biologia synnyttää eroja, jotka luonnollistavat epätasa-arvoa.”

Koskela jättää epäselväksi, millaista epätasa-arvoa hän tarkoittaa. Koskela ei myöskään kerro, kuka tätä ”luonnollistamista” on tehnyt ja missä. Hänellä olisi ollut mainio mahdollisuus tässä kohdin oikaista ”feminismin vas-

tustajien” tekemä niin kutsuttu naturalistinen virhepäätelmä. Koskela kuitenkin päätyy epämääräiseen vihjailuun jostakin ”luonnollistamisesta” ja ”biologiapelin pelaamisesta”. Mistä moinen kiertely ja kaartelu?

Koskelan edustama ”biologian tyhjä arpa” -ajatus voi myös johtaa ikäviin seurauksiin. Tunnetuin tapaus lienee poikavauva John, jolta vaurioituneen peniksen takia päätettiin poistaa myös kivekset, tarkoituksena tehdä hänestä onnellinen tyttö, Joan. Kirurgian lisäksi hänelle annettiin teini-ikässä naishormonia ja hän kävi läpi sukupuolenvaihtoon tähtäävän keskusteluterapian. Toimenpiteet eivät kuitenkaan muuttaneet hänen aivoihinsa jo ennen syntymää iskostunutta miesidentiteettiä. Kivuliaan identiteettikriisin jälkeen John/Joan päätyi korjaamaan sukupuolensa mieheksi, ja lopulta hän meni naisen kanssa naimisiin ja adoptoi lapsia. (Myöhemmin hän päätyi epäonnistuneiden sijoitusten ja avioeron jälkeen itsemurhaan.)

Koskela toteaa ohimennen, että ”sukupuolimet eivät liity sukupuoleen”. Päätelmä tulee kaikesti siitä, että pieni osa ihmisistä kokee syntyneensä väärään sukupuoleen tai kokee itsensä kokonaan sukupuolettomaksi. Nämä vähäiset vähemmistöt eivät poista sitä seikkaa, että sukupuolimet ovat äärimmäisen läheisessä yhteydessä sukupuoleen, määriteltiinpä sukupuoli kromosomien, sukusolujen (=biologian määritelmä) tai omakohtaisten tunteiden perusteella. Toisaalla Koskela mielellään esittelee tilastoja, mutta tällaisissa kohdin hän ne jostakin syystä sivuuttaa.

Koskela jatkaa: ”Sukupuoli ei määrää sitä, minkä verran kukin haluaa tai on haluamatta seksiä. Se on jokaisen henkilökohtainen asia.” On selvää, että sukupuoli ei määrää seksihalujen voimaa tai suuntaa. Miesten ja naisten välillä on kuitenkin keskimääräisiä ja kaikista kulttuureista löytyviä eroja suhtautumisessa seksiin. Se, että erot ovat universaaleja, kasvatuksesta riippumattomia ja osuvat lajivertailusta saatuihin ennusteisiin, on vahva todiste sen puolesta, että erot johtuvat luonnonvalinnasta. Luontoäiti sai ihmisnaaraat kaikkialla vahtimaan itse ja omista syistään omaa seksuaalisuuttaan. He eivät siis tee sitä vain yhteiskunnallisten rooliodotusten tai väitetyn patriarkaalisin sorron vuoksi. (Rooliodotuksista on myös huomattava, että ne ovat väistämättä ristiriitaisia. Esimerkiksi poikays- tävä toivoo teinitytöltä luultavasti varsin erilaista käyttäytymistä kuin tytön isä.)

ENNEN KAIKKEA LOUKKAANTUJA

FEMINISTEJÄ ei näytä pahemmin häiritsevän se, että joku osoittaa puutteita heidän biologiatiedoissaan. Mutta siitä moni suuttuu, että heitä kutsutaan loukkaantujiksi. Koskela on esimerkiksi paheksunut iltapäivälehteä, joka puhui ammattiloukkaantujista. Kirjassa Koskela myös puolustaa loukkaantumista ilmaisesta kanssaisariaan ja toteaa, että ”minulla ei ole oikeutta päät- tää siitä, mikä on jonkun muun mielestä loukkaavaa”. Tässä hän on tietysti oikeassa. Perään hän olisi kuitenkin voinut todeta, että loukkaantumattomuus ei ole eikä sen tule olla oikeus. Jos vaikkapa varhaiset homo- seksuaalien puolustajat olisivat varoneet loukkaamasta

konservatiiveja, homojen asema tuskin olisi kohentunut sellaista vauhtia.

Koskela kertoo netin feministisillä palstoilla oppineensa ”olemaan liittolainen niille, joihin sortavat rakenteet osuvat enemmän kuin itseeni” ja ”pyytämään anteeksi käytettyäni loukkaavia sanoja”. Koskela näyttää tällä tavoin loukkaantuvan muiden puolesta, kuin tarkoitukseenaan nousta heidän yläpuolelleen. Hän esimerkiksi pohdii, miten muunsukupuolinen koululainen kokee seksuaalikasvatustunnin: ”Miltä on tuntunut olla kuulijana, kun puhutaan ’miesten biologiasta’ ja ’naisten biologiasta’ ja oma sukupuoli jätetään poikkeukseksi marginaaliseen faktalaatikkoon?” Miten paljon poikkeamista pitäisi puhua tai kuinka paljon poikkeamille pitäisi antaa oppikirjoissa tilaa? Sitä Koskela ei tylsältä – sanan molemmissa merkityksissä – holhoamiseltaan ennätä kertoa.

Koskelan mukaan ihmiset vastustavat uusia sukupuoli-termejä, koska ne ovat liian vaikeita opeteltaviksi. Hänen lennokas päätelmänsä kuuluu: ”Kun cis-ihmisten uuden sanaston omaksumisen haastavuus ajaa transihmisten kokemusten tunnustamisen rinnalle tasavertaisena argumenttina, ollaan syvällä patriarkaatin ytimessä.” Tämän mukaan patriarkaatin ydin ilmenisi sanoista marisemisesta. Miesvalta on selvästi murtunut.

...EIKÄ KOSKAAN VAPAUKSIEN PUOLUSTAJA

FEMINISTI VOI uskoa tutkimustuloksia siitä, että sukupuolten välillä on myötäsyttyisiä eroja. Hän voi siitä huolimatta väittää, että miesten ja naisten erot tuloissa ja ammatinvalinnassa johtuvat syrjivistä rakenteista.[1] Tällä feministi tarkoittanee sitä, että rakenteista voidaan tehdä sellaisia, että tulot ja työpaikat jakautuvat sukupuolten kesken tasan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että rakenteet selittäisivät tuloerot tai ammatillisen segregaaation.

Vastaava esimerkki on koululaisten arvosanat. Voidaan väittää, että erot koulumenestyksessä johtuvat vain rakenteista. Se olisi totta samassa triviaalissa merkityksessä: kouluolosuhteista voidaan – esimerkiksi kokeita helpotamalla – tehdä sellaisia, että erot arvosanoissa katoavat.

Ihmisillä toki on oikeus pyrkiä siihen, että työelämässä (ja peruskoulusta) tulisi täydellisen tasapäistävä ja että sukupuoli ei olisi yhteydessä työpaikkojen jakautumiseen tai työssä etenemiseen. Tässä kohdin Koskela paljastaa kortsinsa kiitettävän rehellisesti. Hän kirjoittaa, että teoksen ”horisonttina on feministinen utopia ja täydellinen tasa-arvo”, jotka antavat ”kamppailulle suunnan”. Sitä Koskela tai nykyfeminismin ”virallinen” versio eivät kuitenkaan mielellään myönnä, että tasa-arvo edellyttää ja että feminismi täten kannattaa vapauksien polkemista – vieläpä tavalla, joka luultavimmin haittaisi molempien sukupuolten hyvinvointia.

Nykyfeminismi sen sijaan julistaa evankeliumia, jonka mukaan tasa-arvo saavutetaan, kunhan vain luodaan patriarkaalisen syrjinnän tunnustava kollektivistinen tietoisuus. Se on oivallinen strategia. Vaatimus syrjinnän tunnustamisesta kääntää huomion pois siitä ikävästä faktasta, että vapaus ja tasa-arvo ovat väistämättä ristiriidassa. En ota kantaa, onko strategiassa kyse toiveajattelusta, ideologisesta itsepetoksesta vai suoranaisestä huijaamisesta. Niiden raja harvoin on selkeä. Strategiansa johdosta

nykyfeminismi joka tapauksessa joutuu Koskelan tavoin väistelemään kysymystä siitä, missä määrin miesten ja naisten erot ammatillisissa kiinnostuksenkohteissa ja hierarkkisessa asemassa johtuvat biologisista sukupuolieroista. Tämän kysymyksen analysoimisen ja täten evoluutiobiologian opiskelun olettaisi kuuluvan jokaisen tasa-arvosta kiinnostuneen harrastuksiin.

Feminismin halu polkea vapauksia ei rajoitu talouteen ja työelämään. Aatteen parissa on alettu lokeroida ihmisiä myös identiteettien ja sukupuoleen liittymättömien ominaisuuksien perusteella. Koskela esimerkiksi rasistisesti vihjailee, että ihonväri olisi pätevä peruste estää jotakuta puhumasta: ”...whitesplainaus tarkoittaa sitä, kun valkoinen henkilö ottaa tarpeettomasti tilaa, vaikka muilla olisi asiasta enemmän sanottavaa.”

Koskelan feminismi on niin kutsuttua intersektionaalismia. Suuntauksen pääajatus on, että yksilö voi olla syrjinnän kohde monella tavalla; esimerkiksi etnisen taustan, sukupuolen ja seksuaaliseen suuntautumisen perusteella. Tämä pitää paikkansa. Intersektionaalisuuden kyky kitkeä tällaista monen rintaman syrjintää on kuitenkin olematon. Aate tulee levittäneeksi uhrimieliä ja vaikeutaneeksi sitä, että yksilö voisi itse valita normeista ja sosiaalisista kategorioista itselleen sopivimmat. Siirtolainen ei voisi omaksua valtakulttuurin tapoja, naisasiaa ajava ei voisi kannattaa markkinataloutta ja niin edelleen. Koskela esimerkiksi moittii uusliberaaleja feministejä tavalla, joka antaa ymmärtää, että naiset eivät saisi parantaa taloudellista asemaansa ennen kuin ”patriarkaatti” on kaadettu ja yhteiskunta on ottanut naisten asiat hoitaakseen. Näin Koskela: ”mikäli uusliberalistinen feminismi onnistuu luomaan yksilön voimaannuttamisesta feminismin hegemonisen päätavoitteen, voi tavoite rakenteiden purkamisesta ja sitä kautta sosiaalisen oikeudenmukaisuuden lisäämisestä jäädä puolitiehen.”

Lausunnosta on helppo nähdä intersektionaalisuuden toinen samankaltainen sivuvaikutus: se kannustaa ihmisiä alisuoriutumiseen ja hankaloittaa omien vahvuuksien etsimistä. Usein yksilö onkin ainoa, joka pystyy osaansa vaikuttamaan. Oletetaan esimerkiksi, että vammaudut auto-onnettomuudessa niin, että normaaliin elämään kyetäksesi sinun on joka aamu tehtävä tietty fysioterapiarutiini. Kaikki ymmärtävät, että tämä on epäreilua. Sinun on silti itse päätettävä, suoritatko liikesarjasi vai et. Oma asenne voi tällä tavoin olla viimeinen ”syrjintää” aiheuttava tekijä.

Intersektionaalinen identiteettifeminismi muistuttaa marxilaisten pyrkimystä herättää luokkatietoisuutta. Marxilaisuudesta se eroaa kuitenkin siinä, että marxilaiset ajattelivat, että työväenluokan tarpeet edustaisivat koko ihmiskuntaa. Heidän mielestään porvarilliset arvot tuli korvata työväenluokkaisella kansainvälisyydellä. Intersektionaaliselta feministiltä tällainen kosmopoliittinen ja ihmiskuntaa yhdistävä ajattelu puuttuu. Tavoite on, että yhteiskunta vastaisi kunkin identiteettiryhmittymän uniikeista tarpeista.

Käytännössä intersektionaalisuus on siis perinteistä omaan napaan keskittyvää heimoutumista ja eturyhmäpolitiikkaa. Vapaassa demokratiassa se on yleensä tehoton vaikuttamiskeino. Vaaratonta puuhastelua ei silti ole: intersektionaalinen ajattelu pahentaa yhteiskunnan jakautuneisuutta ja saattaa tätä kautta johtaa jopa universaaleja ihmisoikeuksia vähättelevään relativismiin.

”EHKÄ NÄITÄ ASIOITA VOITAIISIIN OPETTAA MYÖS YLIOPISTOSSA”

KOSKELA KIRJOITTA, että ”jos yliopistossa opetettaisiin, mitä opin netissä, tulisi yliopistoinstituutiosta luultavasti nykyistä moniäänisempi ja siten myös tasa-arvoisempi”. Mitä tämä käytännössä tarkoittaisi? Koskela vastaa: ”Parhaassa tapauksessa yliopistoissa alettaisiin arvostaa nykyistä enemmän sellaisia ihmisiä ja sellaisten ihmisten tietoa, jotka eivät operoi akateemisen maailman sisäpiirissä.” Koskela ei kerro, millaisia ihmisiä (esim. minkä puolueen kannattajia) tai millaista tietoa hän tarkoittaa. Niin tai näin, yliopiston on arvostettava ihmisiä, jotka jollakin tavoin edistävät tiedettä ja tutkimusta, ei ketä tahansa kokemusasiantuntijaa.

Koskela ei myöskään kerro, kuinka paljon opiskelijoiden aikaa tulisi nettifeminismin opiskeluun suunnata. Laajasti asiaan perehtyneenä väitän, että nykyfeminismin pääväittämien sisäistämiseen kuluu aikaa pikemminkin minuutteja kuin tunteja. Sen ylittävä osa meni joko turhiin yksityiskohtien tai indoktrinaation puolelle. Tämä pätee Koskelankin kirjaan: jos siitä poistettaisiin perätön vihjailu patriarkaalisten rakenteiden pahantahtoisuudesta ja kirjoittajan henkilöhistoria (vaikkapa kertomukset Koskelan parisuhteissa vallinneesta työnjaosta) jäljelle ei jäisi paljoa.

Tieteen kannalta huolestuttavinta on Koskelan huomio siitä, että ”absoluuttisen objektiivisuuden ihannoiti johtaa helposti tilanteeseen, jossa kieltäydymme uskomasta meille esitettyä dataa esimerkiksi epätasa-arvosta”. Jää epäselväksi, miksi objektiivisuus muka johtaisi datan sivuuttamiseen. Eikö nimenomaan tasa-arvosta välittävän kannata olla kiinnostunut objektiivisuudesta? Koskela tarkoittanee huomiollaan sitä, että tiede ei pidä ihmisten kertomuksia ja kokemuksia kovin luotettavina tiedonlähteinä. Tähän on pätevä syy: johdattelu. Tiede ymmärtää, että ihmisten omaksumat teoriat – vaikkapa ufoista – voivat johdatella heitä kokemaan asioita tietyllä tavalla ja myös raportoimaan kokemuksistaan tietyllä tavalla. Tämänkaltainen tiedollinen saastuminen on (sosiaali)tieteiden kavalimpia vihollisia.

Tässä on analogia psykoanalyysiin. Freudilaisia analyysikoita syytettiin taannoin siitä, että he olivat saattaneet sugeroida potilasiinsa valemuihoja esimerkiksi isän harjoittamasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Psykoanalytikot puolustautuivat syytöksiä vastaan sillä, että he tiedostivat sugeroinnin mahdollisuuden. Mikään ei kuitenkaan takaa, että asian tiedostaminen estäisi sugeroinnin. Päinvastoin, tiedostaminen saattoi tehostaa johdattelua. Vastaavasti feminismin opiskelu saattaa johdatella ihmisiä kokemaan syrjintää sielläkin, missä sitä ei ole.

Johdattelun mahdollisuuden takia jokaista havaintoa tulee syyntä täyteen objektiivisuuteen pyrkien. Tutkijalle johdattelun tulee olla sama kuin bakteeri on kirurgille: pöpöltä tulee suojautua, ei tartuttaa sitä tahallaan, kuten akateeminen feminismi tekee. Vastaavasti tuntemukset vaikkapa paholaisen läsnäolosta unihalvauksen aikana voivat olla aitoja ja vahvoja, mutta kokemuksen perusteella ei voida tehdä päätelmiä pahanhengen olemassaolosta. Nykyfeminismi väittää perustuvansa kriittisyyteen, mutta käytännössä se kannustaa subjektiiviseen itsejohdatteluun.

Koskela puhuu paljon ”oman position reflektoinnista”, jonka pitäisi kuulemma auttaa ”oman subjektiviteetin hahmottamisessa”. Hän kannustaa tutkijoitakin reflektoi-

maan positiotaan ikään kuin se olisi heille jotakin uutta ja vierasta. Tutkijalle oman aseman ymmärtäminen on kuitenkin peruskauraa; sidonnaisuudet tulee ilmoittaa, vahvistusvinoamaa ja muita ajattelun virheitä tulee välttää ja niin edelleen. Kaikki pätevät tutkijat tietävät sen, tai ainakin kollegoiden palautteesta oppivat sen nopeasti. Koskela luultavasti on tästä perillä, sillä reflektoinnin tarvetta hän perustelee tieteen ulkopuolisilla syillä.

Ensimmäinen perustelu on, että ”kansainvälisessä konferenssissa humaltunut miesprofessori kouri yhtä tutkijakollegaani”. Tapaus ei kerro tieteen naisia sortavista valtarakenteista, kuten Koskela esittää. Hänen esimerkkinä kertoo pikemminkin esimiehen päihitymisestä, harkintakyvyn alenemisesta ja mahdollisesta seksistisyydestä. Toinen Koskelan perustelu kuuluu, että ”kurssilukemisessa häviävän pieni osa on rodullistettujen naisten kirjoittamia”. Jotta tämä kurssikirjoja koskeva väite olisi mielekäs, pitäisi tietää, kuinka paljon kyseessä olevalla alalla on erirotuisten naisten kirjoittamia ja kurssimateriaaliksi sopivia tiedekirjoja. Ilman tätä tietoa Koskelan rasisseksistisyytteisellä huomiolla ei ole merkitystä.

Se uhka, jonka feminismi biologialle ja tieteen objektiivisuudelle asettaa, on helppo torjua yksinkertaisten esimerkkien ja vastakysymysten avulla. Sananvapauteen kohdistuvat hyökkäykset sen sijaan vaativat toisenlaisen, palavasieluisemman asenteen.

USKON SANANVAPAUTEEN, MUTTA...

SANANVAPAAUS on uudella tavalla vaarassa. Kyse ei enää ole hitlereistä, stalineista tai ajatollaheista. Nyt äänessä ovat ne, jotka väittävät sananvapautta puolustavansa mutta käytännössä haluavat sitä kaventaa. Koskela esimerkiksi kirjoittaa, että ”Nykykynettä vaivaa ongelma, jota viranomaisten tahtotila ei riitä ratkaisemaan”.

Kukaan, joka haluaa tulla otetusti vakavasti, ei myönnä, että hän vastustaa sananvapautta. Siksi taistelu sananvapautta vastaan käydään Koskelan tapaan hiljaisesti vihjailen (vaikka kamppailijat itse voivat olla äänekkäitä). Kyse on silti ikaikaisesta kontrollinhalusta, vääranlaisten mielipiteiden demonisoimisesta ja rakkaudesta konformismisiin.

Tätä vaivihkaista väsytystaistelua väitetään käytävän oikeuksien, turvallisuuden ja suvaitsevaisuuden puolesta, loukkaavia ja vihaisia sanoja ja häirintää vastaan. Taistelijat ovat kehittäneet alati muuttuvan koodikieleen konformismisanomaansa ajamaan. Joskus pitää tarkistaa etuoikeudet, joskus pitää reflektoida positiotaan. Toisinaan syytetään vihapuheesta, trollaamisesta, manspleinaamisesta, whitespleinaamisesta tai mikroaggressioista. Joskus vaaditaan sananvastuuta, ikään kuin ihmisten pitäisi ennen suunsa avaamista läpäistä jonkinlainen hallinnon määräämä eettinen koodisto. Toisinaan taas syytetään homo-, trans-, lihavuus-, islamo- tai mistä vaan fobiasta. Viimeksi mainittu on totalitaristisille hallinnoille tuttu toimintatapa: hiljentää toisinajattelijat väittämällä heidän kärsivän mielenterveysongelmista. Toiminnan tarkoitus on viedä ihmisiltä mahdollisuus kuulla eriäviä mielipiteitä; eihän meidän hulluja tarvitse kuunnella, eikä hullujen oikeastaan pidä edes kulkea vapaina...

Kyse on käytännössä kahdesta asiasta: joko ”Et saa sanoa NOIN” tai ”SINÄ et saa sanoa noin”. Vähäinen

joukko närkästyneitä on tällä tavoin onnistunut luomaan ilmapiirin, jossa ilmaisunvapauden kaltaisen perusoikeuden puolustaminen näyttää ääriajatteluna tai haluna loukata loukkaamisen vuoksi.

Koskelan mukaan ”on ironista, että ne, jotka ovat haluttomimpia kitkemään vihapuhetta, väittävät puolustavansa sananvapautta” (korostus lisätty). Asiassa ei ole mitään ironista. Sananvapauden puolustaminen on nimenomaan sen puolustamista, että ihmiset saavat halutessaan käyttää ilmaisuja, joita kaikki eivät halua kuulla. Koskela itse toimii esimerkkinä. Omien sanojensa mukaan hän on ottanut oppinsa feministisiltä nettifoorumeilta. Näiden foorumien, joiden sisällöstä osaa on perusteltua kutsua vihapuheeksi, olemassaolo perustuu juuri ilmaisunvapauteen.

Koskelan eräs kappale on jopa otsikoitu vihapuhetta ymmärtävästi: ”On ok olla vihainen”. Koskela on oikeassa: kaikilla on oikeus tuhtua, olla äkäinen ja osoittaa se. Voidaan toki toivoa ja kampanjoida sen puolesta, että ihmiset käyttäytyisivät aina kohteliaasti, mutta se on eri asia kuin ilmaisun rajoittaminen vain ilmaisun aggressiivisuuden takia. Jälkimmäinen olisi sananvapauden kaventamista siksi, että jotkut voisivat olla suojassa vääränlaisilta sanoilta. Siinä määrin kuin se on nykyfeminismin tavoite, ideologia on kääntynyt päällelleen.

Koskela jatkaa: ”Netin nimettömien törkyturpien mukaan sananvapaus oikeuttaa heidät käyttämään loukkaavaa kieltä.” Tässä Koskelan törkyturvat ovat oikeassa: loukkaava kieli kuuluu ja sen tulee kuulua sananvapauden piiriin. Tämän toteaminen ei tarkoita, että pitäisin järkevänä tapaa, jolla ihmiset oikeuttaan käyttävät. Loukkaamisessa ei sinänsä ole juhlimisen aihetta, ja joskus se voi ylittää laittoman uhkauksen tai kunnianloukkauksen kriteerit. On kuitenkin eräs vastaansanomaton peruste sallia loukkaava puhe. Se kuuluu seuraavasti: jos ihmisiä vaaditaan mukautumaan demokraattisiin päätöksiin, kaikilla osapuolilla on oltava mahdollisuus esittää argumenttinsa haluamallaan tavalla. Se on ainoa legitimi tapa vaatia ihmisiä hyväksymään enemmistön päätökset.

Viesti epäilemättä menee useimmiten paremmin perille ilman pilkkaamista, loukkaamista ja vihan osoittamista. Loukkaamisessa ei siis ole mitään sinänsä suurta tai nerokasta, ja vihaisen puheen kohde harvoin myös muuttaa mieltään. Sananvapaudessa ei kuitenkaan ole kyse siitä. Pääpointti on se, ettemme voi pakottaa ihmisille toisenlaista makua tai toisenlaisia standardeja, mikäli samaan aikaan vaadimme heitä hyväksymään demokratiassa tehdyt päätökset. Pilkka ja halveksunta ovat tietynlaisia ilmaisutapoja, jotka esittävät sisältönsä tavalla, jota ei voida toistaa vähemmän hyökkäävästi sisällön muuttumatta.

Toinen syy sallia loukkaava puhe on käytännöllisempi. Jos kansalaiset uskaltavat puhua suunsa puhtaiksi, muut voivat arvioida, kuinka päteviä heidän argumenttinsa ovat. Taannoisen kulttuuriministerimme avustajaksi noussut Anne Moilanen esimerkiksi nimitteli minua Hesarin kolumnissaan termeillä, joiden tarkoitus oli goebbelslaisittain herättää inhoa (mm. ”maksalaatikotieteilijä”). Yhteiskunnan on pyrittävä luomaan ilmapiiri, jossa ihmiset voivat tällä tavoin vapaasti ilmaista intohimojaan. Kanssaihmiesten ja viranomaisten on oltava perillä, millaisissa mehuissa osa meistä muhii.

Kuten todettua, harva kannattaa sensuurilaitoksen luomista – ainakaan avoimesti – mutta monen mielestä ihmisten olisi silti tärkeämpää olla loukkaamatta kuin osallistua väittelyyn. Briteissä ja Yhdysvalloissa on tässä hengessä päädytty jopa luomaan sisältövaroituksia (trigger warnings) tekstileille tai kuvastolle, joka voisi joutakuta häiritä. Paikoin ajatus sisältövaroitusten tarpeellisuudesta on mennyt niin pitkälle, että puhekin on alettu nähdä väkivallan muotona. Ajattelussa on se ilmeinen vaara, että ihmiset alkavat lopulta uskoa, että väkivalta olisi oikeutettu vastaus ei-toivottuun puheeseen. Tutkimusten valossa sisältövaroitukset ovat myös joko hyödyttömiä tai haitallisia. Sisällöstä varoittaminen saattaa esimerkiksi antiterapeuttisesti voimistaa yksilön identiteettiä trauman uhrina.

Varhaisena feministinä pidetty John Stuart Mill (1806–1873) muotoili asian parhaiten. Hänen mukaansa jos koko ihmiskunta olisi yksimielinen jostakin asiasta lukuun ottamatta yhtä erimielistä yksilöä, ihmiskunta ei olisi oikeutetumpi häntä vaientamaan kuin hän olisi oikeutettu vaientamaan muun ihmiskunnan. Jos kyseisen poikkeusyksilön näkemys olisi oikea, hänen vaientamisensa veisi ihmisiltä mahdollisuuden korvata virheellinen ajatus oikealla. Jos hänen näkemyksensä taas olisi virheellinen, ihmiskunta menettäisi lähes yhtä suuren edun; sen, että totuus usein ymmärretään paremmin ja ilmaistaan elävämmin, kun se törmää valheeseen.

Sananvapaudesta keskusteltaessa kannattaa myös muistaa, miten nopeasti kokonaiset kansakunnat ovat toipuneet historiassa tapahtuneista hirveyksistä. Niiden valossa ajatus siitä, että ihmiskunta olisi hauras ja herkkänahkainen ressurssi, joka murenee sanojen painosta, on paha erehdys. Se luo pelokkaan ilmapiirin, jossa ihmiset alkavat nähdä itsensä vääränlaisten sanojen uhreina. Lopulta tätä uhriasemaa saatetaan jopa käyttää todisteena yksilön hyveellisyydestä ja sankarillisuudesta. Pohjimmiltaan yritykset suojautua epämiellyttäviltä sanoilta ovat kuitenkin vapaaehtoista alistumista sellaisen autoritaarisen poliisivaltion valvontaan, joka päättää puolestasi, mitä saat sanoa ja ajatella.

Uhriajattelun sijasta meidän on uskottava ihmiseen ja taattava, että kaikki pääsevät osalliseksi ylellisyydestä, jota itsenäinen ajattelu ja vallanpitäjien ja huonojen ajatusten kritisoiminen on. Mikä tahansa yritys sananvapauden kaventamiseksi, vaikka yritys puettaisiin Koskelan tapaan humaaniuden ja empaattisuuden kaapuun, vaarantaa vapaudet, jotka ovat mahdollistaneet muunlaisten oikeuksien laajenemisen. Sananvapaus on tehokkain ase vallan väärinkäyttöä ja kaikenlaista tyranniaa vastaan. Se on liian tärkeää rajoitettavaksi vain siksi, että pieni joukko feministejä pelkää sen ”väärinkäyttöä”. [2]

Sananvapaus saattaa tarkoittaa, että varpaillesi astutaan, omakuvasi kokee kolauksia ja koet epäkunnioittavaa mielipiteitteesi kyseenalaistamista. Räväkimmätään mielipiteet eivät kuitenkaan rajoita sananvapautta tai sananvapauden pääperiaatetta sensuroimattomasta ilmaisusta. Sen, joka epäkunnioittavan suhtautumisen perusteella olisi valmis sananvapautta kaventamaan, kannattaakin olla varuillaan. Koskaan ei tiedä, alkaako rajoittaminen kohdistua juuri sinuun. Kiinan valtiollinen poliisi on hyvä esimerkki. Se on voimakeinoin nujertanut aids- ja demokratia-aktivisteja, sukupuolisen tasa-arvon puolustajia ja muita sosiaalisesta oikeudenmu-

kaisuudesta kiinnostuneita. (En nimittäisi kiinalaisia tasa-arvoaktivisteja feministeiksi, koska termi on lännessä tullut yhdistyneeksi nimenomaan autoritaarisuuteen.)

Tyypillinen nykyfeminismin edustaja ei näytä vaarasta piittaavan. Hän on omahyväinen ja narsistinen käänteis-Voltaire – sillä erotuksella Narkissokseen, että tämä rakastui kauniiseen kuvaansa peilikirkkaassa lähdevedessä, kun taas nykyfeministi on rakastunut sosiaalisen median sameudessa lilluvaan vihan vääristämään hurskasteluun. Loukkaantumisesta on tullut keino, jolla yritetään katkaista keskustelu ja välttyä perusteluiden esittämiseltä. On kuin osa loukkaantujista haluaisi oikeutta olla loukkaantumatta vain voidakseen osoittaa, että heidän oikeuttaan on loukattu.[3]

Toisinaan sananvapauden rajoittamista perustellaan toteamuksella, että ”täydessä teatterissa ei saa huutaa tulipalo”. Ajatus on ongelmallinen. Ensinnäkin sen tulisi kuulua, että teatterissa ei saa valheellisesti huutaa tulipalo. Tästä päästään olennaisiin kysymyksiin. Kuka saa päättää, onko jokin väite totta vai valetta? Ja miten päätös voi syntyä, jos väitettä ei ole saanut tai uskallettu ylipäättään esittää?

Moni tulipaloargumenttia käyttävä haluaa estää ihmisiä kuulemasta tulenarkoja väitteitä, samalla sallien itselleen luvan jo etukäteen päättää, mikä on totta ja kuka saa puhua. Voi olla, että sorrun tässä ihmisten motiivien ylitulkittamiseen, mutta kun on kyse valtion tai käänteis-Voltaire-lauman asettamasta ennakkosensuurin uhkasta, mittarit kannattaa säätää herkeksi.

Sananvapauskeskustelu ei ole keskustelua ihmisten terveyteen vaikuttavista konkreettisista vaarantamiskokeista – eli siitä, mitä saa huutaa ja missä – vaan siitä, onko ihmisillä oikeus pyrkiä vaikuttamaan harjoitettuun politiikkaan. Itse tulipaloargumentti on peräisin Yhdysvalloista vuodelta 1919 korkeimman oikeuden tuomarin lausunnosta. Hänen teatraalinen esimerkkinsä koski päätöstä siitä, onko ihmisillä oikeus kampanjoida asevelvollisuutta vastaan. Esimerkki jäi kuitenkin elämään, ei turvallisuus- tai terveyskysymyksenä, jollainen se on, vaan perusteena rajoittaa poliittisesti arkojen aiheiden käsittelyä. Ihmiset, jotka tulipaloesimerkkiä käyttävät, näyttävät pelkäävän, että kansalaiset villiintyvät muutamasta vihan täyttämästä sanasta.

Kaikien ei tietenkään tule kuulua sananvapauden piiriin, vaikkapa rikokseen yllyttämisen. On esimerkiksi eri asia sanoa, että Suomi olisi parempi paikka, jos täällä ei olisi vaikkapa jonkin uskonnon harjoittajia kuin kehottaa ihmisiä väkivalloin ajamaan heitä pois. Monet luultavasti pitävät ensimmäistä väitettä loukkaavana, mutta vasta jälkimmäinen olisi rikokseen yllyttämistä. Yllyttämiskoksestaikin tosin on huomattava, että yksilöä harvoin voidaan pitää vastuussa siitä, miten muut hänen sanomiseensa reagoivat. ”Noudatin vain määräyksiä” ei ole enää toisen maailmansodan jälkeen ollut hyväksyttävä tapa siirtää vastuuta yllyttäjälle. Asia on kirjattu jopa Nürnbergin sotarikostuomioistuimen päätöslauselmaan. Periaate numero neljä kuuluu: ”Se seikka, että henkilö toimii hallituksensa tai esimiehensä käskystä, ei vapauta häntä kansainvälisen oikeuden mukaisesta vastuusta, jos hänellä oli moraalisen valinnan tosiasiallinen mahdollisuus.”

Päätelmäni sananvapaudesta kuuluu: emme tarvitse eliitin määräämiä kielellisiä etikettejä, pelonsekaista ja epäselvää muminaa, poliittisesti motivoituja puolitotuksia tai tyhjiä anteeksipyyntöjä vääristä sanoista. Sen sijaan tarvitsemme avointa, rehellistä ja selväsanaista mielipiteiden kamppailua.

Koskelan teoksen perusteella nykyfeminismissä on tässä paljon petrattavaa, erityisesti ilmaisun terävyyden suhteen.

Feministiksi julistautuminen on viime vuosina alkanut muistuttaa homeopatiaa turvautumista lääketieteellisen hoidon sijasta: ”Voin aivan hyvin kokeilla feminismiä. Ehkä se tuo tasa-arvon tai sitten ei; tuskin kokeilemisesta haittaa on.” Homeopaattinen hoito itsessään ei toki ole haitaksi. Uskomushoitoon käytetty aika ja energia ovat kuitenkin pois lääketieteellisestä, todennettuun tietoon perustuvasta hoidosta. Nykyfeminismissä on vastaavia uskomushoidon piirteitä: tieteen antamien selitysten vähätelyä, uskonvaraista ehdottomuutta, puhdasoppisuuden (eli alisuoriutumisen) vaatimista ja keskustelemattomuutta kriitikoiden kanssa.

Olen viime vuosina monin tavoin moittinut akateemista ja vähän muunkinlaista feminismiä. Kritiikkeissäni olen satunnaista ilveilyä lukuun ottamatta pyrkinyt asia-perusteisiin. En kuitenkaan ole päässyt keskusteluyhteyteen yhdenkään feministin kanssa, yhdestäkään esiin nostamastani ongelmakohdasta. Ovatko perusteluni siis kelvottomia vai vastaansanomattomia? Se on jäänyt epäselväksi. Olen kritisoinut nimellä muun muassa seuraavien henkilöiden kirjoituksia: Eveliina Talvitie, Maria Pettersson, Maryam Abdulkarim, Juho Pylvänäinen, Leena-Maija Rossi, Venla Oikkonen, Tiina Rosenberg, Maria Ohisalo, Hanna Ojala, Saara Särnä, Sanna Karkulehto, Anna Moring, Nasima Razmyar, Tuula Juvonen, Maarit Alasuutari ja Päivi Korvajärvi. Se on aikamoinen kokoelma hiljaisuutta, akateemista hiljaisuutta. Liittykö kerhoon uusi jäsen?

ALAVIITTEET

[1] Koskelan mukaan epätasa-arvo ei ole ”luonnollista” vaan se ”juontuu” sosiaalisista käytännöistä ja rakenteellisesta hierarkiasta. Hän ei kerro, mistä kyseessä olevat sosiaaliset käytännöt tai hierarkiat juontuvat.

[2] Nykyiset sananvapausriidat selittynevät osittain sillä, että digiajan medioilla on intressi ylläpitää kiistelyä ja kahtiajakoa: mainostulot riippuvat ihmisten kiinnostuksesta, ja vihantäyteinen riitely on parhaita tapoja kiinnostuksen herättämiseen. Toinen selitys sananvapauskiistoihin löytynee sosiaalisen median taipumuksesta hämärtää julkisen ja yksityisen ajattelun rajaa. Koskela kertoo esimerkiksi siitä, kuinka hän sai fyysisiä oireita lukiessaan netin kautta tulevaa palautetta. Hän jopa väittää lopettaneensa nimensä googlaamisen.

Sananvapauskeskustelu liittyy myös sosiaalisen median lastenteihin. Instagramissa teinit kiusaavat toisiaan uudellisilla ja yhä luovammilla ilkeyksillä, Facebookissa leviää teknisesti yhä uskottavampia valeutisia ja Twitterissä ihmisiä provosoidaan, mitätöidään ja tehdään naurunalaiseksi sinnikkäämmiin ja impulsiivisemmin kuin ehkä millään kirjoittamisella perustuvalla foorumilla. Ohjeeni nettikeskustelusta kiihtyville kuuluu: Twitterin ja Facebookin kaltaiset alustat eivät voi samaan aikaan 1) olla kaikille avoimia ja 2) tuottaa yksimielistä sosiaalista arvostusta. On mahdollista luoda ympäristöjä, joissa kuulee lähinnä hyvätapaista hymistelyä. On myös paikkoja, jotka sisältävät teräviä yhteiskunnallisia analyysejä ja erimielisyyttä arvostavaa keskustelua. Avoin sosiaalinen media ei ole kumpaakaan. Siihen kannattaa suhtautua leikkikenttänä, jossa omaa argumentaatiotaan voi harjoitella. Pehmusetuksi turvatilaksi ja itsetunnon lähteeksi pikaviestipalveluista ei ole.

[3] Käänteis-Voltaire -termi ja Narkissos-vertaus ovat Mick Humen erinomaisesta Trigger Warning -kirjasta (2015). Siinä kerrotaan myös teatteritulipalovertauksen taustoista.